د□زین□و□ی (ش□و□ن) و (تەمەن)ی نەورۆز.. مەولود ئیبراهیم حەسەن

پێشەکیەکی پێویست..
سەرەتا بۆ هەمیشە نەورۆزتان پیرۆزبێت ..

خوێندەواری خۆشەویست من ئەوە نزیکەی بیست ساڵ دەبێت ، بەشێکی زۆری کات و توانای خۆم بۆ لێکۆڵێنەوە لە مێژووی نەورۆز تەرخان کردووە ، ئەوەش بەو لێکۆڵێنەوانەوە دەردەکەوێت کە لە کتێبی پێشوتر (نەورۆزی کورد ..لە ئەفسانەوە بۆ بە جیهانی بوون) و دوو توێی ئەم کتێبە (نەورۆز .. کۆنترین جەژن .. کوردیترین جەژن) دا کۆکراو□ت□وە ، کە لەسەرەتایەکی سادەوە دەستم پێکردوو تا گەیشتمە دۆزینەوەی ئەو شوێنەی کە یەکەم جار ، جەژنی(نەورۆز- زەگمەک)ی تێدا کراوە ! دیارە دەبێ ئەوە بڵێم .. زۆر پێش من گوترابوو ، کە نەورۆز لە سۆمەرەوە دێت ؛ بەڵام ، کەس مێژووە کەی و شوێنەکەی بە دروستی دەسنیشان نەکرد بوو ، من بە لێکۆڵێنەوەی بەردەوام گەیشتم بەوەی کە ، تەمەنی نەورۆز (١٢ هەزار ساڵ) ە و ئەو شوێنەش کە سەرەتا نەورۆز لەوێوە سەری هەڵداوە (شاری ژێر زەمینی هەشت چین لە ژێر چینی باکووری کوردستان (شاری دێرینکۆیۆ) یە ، کە لە نێو لێکۆڵێنەوەکاندا ، بە بەڵگەوە ئەم ڕاستیانە دەخوێنیتەوە !

بەرگری لە نەورۆز..

ئێمەی کورد هەر لە کۆنەوە بەشێکی زۆر(خاک و مێژوو و کلتورمان) داگیرکراوە ! ساڵی (٢٠١٠) کە کۆمەڵەی گشتی لە نەتەوە یەکگرتووەکان ، نەورۆزی وەک (جەژنێکی کلتوری ئاشتی) کرد بە جەژنێکی جیهانی ، بەداخەوە لە پێناسەی نەورۆز ، لە سێ خاڵ دا بە هەڵە داچوو ، من هەر زوو هاتمە دەنگ و بە نووسین و کۆڕو سمینارو داواکاری ڕووم لە کۆمەڵەی گشتی و نەتەوە یەکگرتووەکان کردوو ، داوام کرد هەڵەکانی خۆی ڕاست بکاتەوە . هەڵەکانیش ئەمانە بوون :

١ – نەورۆزی وەک جەژنێکی ئێرانی و فارسی ناساند ؛ من گوتم کوردستانییە.

٢ – تەمەنی نەورۆزی بە (٣٠٠٠ ساڵ) خەمڵاند ، من نووسیم .. تەمەنی نەورۆز زۆر لە سێ هەزار ساڵ پترەو دەگاتە (١٢ هەزار ساڵ)

٣ – ڕۆژی نەورۆزی بە (٢١ / ٣) ی ساڵی زایینی دایە قەڵەم ، : من نووسیم دەبێ نەورۆز بە پێی ساڵنامەی (سۆمەری- کوردی) ڕۆژەکەی

دەسنیشان بکرێ ، کە دەکاتە ڕۆژی (١ /١) ی ساڵی نوێی کوردی واتە ڕۆژی یەکەمی مانگی یەکەمی ساڵی نوێ (مانگی نەورۆزی کوردی) نەک ٢١/ ٣ کە ئەم ڕۆژە بە پێی دوو ساڵنامەی زایینی و کوردی کە دەکەونە بەرامبەری یەک ، بەڵێ ڕاستیەکەی نەورۆز ڕۆژی ١ / ١ مانگی نەورۆزی ساڵی نوێی کوردیە . هەر من نووسیم .. ئەوە تەنیا میللەتی کوردە مانگی یەکەمی ساڵی نوێی خۆی بە ناوی(نەورۆز) کردووە ، کە ئەمەش نیشانەی ڕەسەنایەتی جەژنی نەورۆزە لە کوردستان .

نەوەندی نەورۆزیی..

بە هەی ئەوەی کە نەورۆز جەژنێکی کۆن و گرنگ و جیهانیە ، پێویستە کورد گرنگیەکی زۆرو بە کردەوەی پێبدات ، من بە ئەم گرنگی پێدانە ، بە چاکی دەزانم .. بە هەی سازیەک بێت کە بەڕای ئەمن ناوی ئەم سازیە (نەوەندی نەورۆزیی) بێت ، ئەم نەوەندە بە بەرنامەی بەردەوام و ساڵانە میهرەجان و کەرنەڤاڵ و کۆڕو کۆبوونەوەی زۆر بە بەرنامەیەکی ورد ، بە ئەدەب و هونەرو شانۆو سینەماو وەرزش و کلتورو فۆلکلۆر دابنێت و تیپە جیا جیاکان کە بکاتەوە لە وڵاتانی دوورو نزیک داوەتی هاوچەشنەکانیان بکات ، لە وڵاتانەک کە ئەوانیش لە کەنەوە نەورۆز وەک جەژنێکی کلتوری پیرۆز دەکەن ، تیپەکان بە سەرپەرشتی لێژنەی پسپۆر بکەونە پێشبڕکێ و براوەکان .. لەسەر ئاستی تیپ و تاک بە (خەڵاتی نەورۆزی) خەڵات بکرێن . دەکرێ میهرەجانە گەورەکە لە سەرو بەری نەورۆزا بێت و ساڵانەش بە کۆڕو کۆبوونەوەی تاک تاک و جیا جیا نەوەندەکە بەردەوام چالاکی هەمە جۆری هەبێت . ئەمەش هەیەکە بۆ کار پێداکردنی دەیان و سەدان گەنجی بێکارو بوژانەوەی پیشەکیشە بە بازاڕی ئابووری وڵات و گەرم و گوڕی گەشتیاری هەمەجۆر لە کوردستان . پەیوەندی فراوان لەگەڵ وڵاتانی جۆر بە جۆر.

ساڵنامەی نەورۆز ..

نەورۆز هەر ئەوە نییە کە ڕۆژێکی جەژنە ! بەڵکو سەرەتای (ساڵنامە)یەکی وردو ڕێک و دوانزە مانگەیە ، ئەو ساڵنامەیە لە نەورۆزە ڕا ساڵەکە بە پێی سروشتی کوردستان سوڕانی فەلەکی مانگ و هەفتەو ڕۆژی بە دیاری کراوە ، هەر بۆیە پێویستەو گرنگە کورد ئەم ساڵنامەیە بکات بە (ساڵنامەی فەرمی) خۆی و کارە گرنگەکانی دەوڵەت بخاتە ڕۆژو مانگی نەورۆز ، وەک هەڵبژاردنی سەرۆک و پێکهێنانی حکومەت و سوێندخواردنی ئەندامانی پەرلەمان و حکومەت و وەزیرەکان دانانی میزانیەو پلانی کارکردنی ساڵانە . هەروەها بە هەی ئەوەی کە کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان نەورۆزی کردووە بە جەژنێکی جیهانی ، دیسان دەکرێ ساڵنامەکەشی بکرێت بە ساڵنامەی جیهانی .

نەورۆزو خۆشەویستی..

ئێستا ڕۆژی(ڤالانتایین) وەک(ڕۆژی خۆشەویستی) جیهانی داگیرکردووە، گەنجەکانی ئێمەش بەشێکن لەو پێشوازیکارانەی کە ئەم ڕۆژە دەکەن بە ڕۆژی گوڵ گۆڕینەوە ، ئەمەش چیڕۆکەکەی لەوە هاتووە ، لە سەدەی سێیەمی زایینی (کلدیوسی دووەم)ی ئیمپراتۆر ، (شوکردن) و (ژنهێنان)ی لە گەنجەکان قەدەغەکردبوو، بەو هەنجەتەی گەنجەکان بۆ سەربازی بەهێزترن ، قەشە (سنت والنتایین) ئەمەی قبوڵ نەکردو بەنهێنی کچ و کوڕەکانی لێک مارەدەکردو پیرۆزی پێ دەدان ؛ ئیمپراتۆر ئەمەی زانی و قەشەی خستە بەندیخانەو دواجار لەسەری دا ! هەرچەندە ڕای واش هەیە کە ئەم چیرۆکە ئەفسانەو هەڵبەستراوە ؛ بەڵام ، بە بەسەرچوونی ڕۆژگار ١٤/٢ ڕۆژی لە سێدارەدانی ڤاڵانتین کرا بە ڕۆژی خۆشەویستی .

ئەم چیڕۆکە سەر بە جیهانی مەسیحیەتەو بۆ سەدەی سێیەمی زایینی دەگەڕێتەوە ، لە پاڵ ئەمەدا ئێمە ڕۆژی نەورۆزمان هەیە ، کە ڕۆژی خۆشەویستی (مەم و زین) ە و تەمەنی دوازدە هەزار ساڵە، لەم ڕۆژەدا بە پێی داستانی (دەمموزو عەشتار) سۆمەری ڕۆژی خۆشەویستی دەمموزو عەشتاریشە ، بە پێی داستانی (مەم و زین) یش ڕۆژی خۆشەویستی ئەوانیشە ، جا دەکرێ گەنجانی کوردستان ڕۆژی نەورۆز بکەن بە (ڕۆژی خۆشەویستی) خۆیان ! چۆن لە (مەم و زین)دا ڕۆژەکە ڕۆژی یەکەمی یەکترناسین و یەکترخۆشویستنیانە ، خۆشەویستی ئەم دوانە ، خۆشەویستیەکی پڕ لە عەشقەو خۆماڵییە ! تەمەنی خۆشەویستی و چیرۆکەکە دوازدە هەزار ساڵە ، بۆیە بەم ڕۆژە (ڕۆژی نەورۆزی خۆشەویستی) گەنجەکانمان دەبن بە خاوەنی ڕۆژی خۆشەویستی خۆیان . ئەمەش لە نێو کلتورێکەوە هاتووە ، کە ئەو سەردەمە لە کوردستان ولە ڕۆژی نەورۆز (کچ و کوڕ) ان خۆیان دەگۆڕی و کچ بەرگی کوڕانی دەپۆشی و کوڕیش پۆشاکی کچانەی لەبەردەکرد ، هەریەکەو بەدوای دڵخوازی خۆی دا دەگەڕا، مەم و زین لەو ڕۆژەو بەم کلتورە یەکتریان بینی و یەکتریان خۆشویست و کۆتایی خۆشەویستیەکەشیان زانراوە . دەکرێ لەم ڕۆژەدا جوانترین خۆشەویست و سەرکەوتوو ترین خۆشەویستەکان (خەڵاتی خۆشەویستی نەورۆز) یان پێ ببەخشرێ !

ڕۆژی جیهانی شیعر..

هەر لە ڕۆژی نەورۆز ١/١ ساڵی نوێ کوردی و ٢١/٣ی زایینی ، یۆنیسکۆ ئەم ڕۆژەی کردووە بە (ڕۆژی جیهانی شیعر) هەر بۆیە فرسەتێکی چاک و جوانە لەم ڕۆژەشدا شاعیرانی کوردو نێوەندە ئەدەبیەکان ، لە گەڵ نەورۆزا وەک ڕۆژی خۆشەویستی و ڕۆژی شیعریش بکەن بە ئاهەنگ وبە چالاکیە شێعریەکانی خۆیان ئاهەنگی نەورۆز گەرم ترو زیندوتر بکەن ، براوەکانی شیعریش بە (خەڵاتی نەورۆزی بۆ شیعر) خەڵات بکەن !

گرنگی نەورۆز لە جیهاندا ..

بۆ ئەوەی گرنگی نەورۆز بزانین ، واچاکە بزانین ئەو وڵاتانەی کە
نەورۆز لە کورد قەدەغەدەکەن و لە پێناو ڕێگرتن لە کورد .. لاوانی
کورد دەخەنە بەندیخانەو دەگرن و بریندار دەکەن و دەکوژن ؛ ئەوان
چۆن هەڵس و کەوت لە گەڵ نەورۆز دەکەن و بە ناڕەوا دەیکەن بە هی
خۆێان ، لە کاتێکدا لێکۆڵەرانی جیهان و ئەو وڵاتانەش ئەوەیان
سەلماندووە کە نەورۆز لە سۆمەرەوە دێت و لە کوردستانەوە سەری
هەڵداوە ، ترکیا کە ساڵانە ڕێ لە لاوانی کورد دەگرێ و دەیانخاتە
بەندیخانە ، هەر بۆ ئەوەی بە ئازادی یادی نەورۆز نەکەنەوە ! کەچی
ساڵی (٢٠١٠) کە کۆمەلەی گشتی نەتەوە ی□ککگرتووەکان ، نەورۆزی کرد
بە جەژنێکی جیهانی ترکیا ناڕەزایی دەربڕی و لە گەڵ ئێران بۆ
ماوەیەکی زۆر کەوتنە شەڕە دندوک و ڕاگەیاندن و دەیگوت: نەورۆز هی
ئێمەیە ؟! کار گەیشتە ئەوەی کە ئێران ترکیای بە (شەیتانی دز)
ناوبرد ! هەر ئێرانیش بە ماوەیەکی کەم پێش نەورۆز بە(فەرمانی
ئایینی و حکومەتی) ئاهەنگی نەورۆزی قەدەغەکرد ، بەو هەنجەتەی
لەگەڵ ئایین ناگونجێ ! کەچی کە هەستیان کرد نەتەوە ی□ککگرتووەکان
جەژنی نەورۆز دەکات بە جیهانی و ئەو جەژنە بە ئێرانی – فارسی
دەزانێ ؛ هەرزوو لە فەرمانی قەدەغەکردنەکەیان پەشیمان بوونەوەو
ئەوساڵە بەگەرمی بە بۆنەی نەورۆز پێشوازیان لە سەرۆکی وڵاتان و
پیرۆزباییەکانی نەورۆز کرد ، کە لە وڵاتان بۆ ئێران دەهاتن
وەڵامیان دەدایەوە ! ئەوە جگە لەوەی کە وەزیری دەرەوەی
ئەفغانستان بە نیشانەی نا□ەزایی دانیشتنەکەی کۆمەڵەی گشتی
نەوەی□ککگرتووەکانی بەجێهێشت و ڕازی نە بوو بەوەی جەژنی نەورۆز بە
ئێران و فارسی ناو ببرێت ! ئەم وڵاتانە بە هۆی ئەوەی نرخی
نەورۆزو ئەم بە جیهانی کردنەیان بە چاکی دەزانی! لە کاتێکدا هیچ
یەک لەم وڵاتانە ئەو بەڵگەیان بەدەستەوە نیە ، کە کورد هەیەتی
..خۆیان بە خاوەنی نەورۆز دەزانی ، کەچی کورد لەم بگرەو بەردەو
تاڵان و بڕۆیە بێ ئاگا بوو .

ئێستا پێویستە کورد ڕێگایەکی یاسایی دبلۆماسی بدۆزێتەوە ، بۆ
ئەوەی بتوانی بڕیاری کۆمەڵەی گشتی نەتەوە ی□ککگرتووەکان ڕاست
بکاتەوەو نەرۆز بە (نەورۆزی کوردستان) ناودێر بکرێ ؛ ئەم
ناودێرکردنەی نەورۆز بە کوردستانەوە سوودی زۆری بۆ کوردستان
هەیە، لە ڕووی پەیوەندی هونەری کلتوری گەشتیاری ئەدەبی وەرزشی و
سینەمایی و شانۆیی و ئابووری.. هەتا دەگاتە سیاسیش لە گەڵ هەموو
ئەو وڵاتانەی کە نەورۆز بە جەژن دەگرن لە جیهان .

نەورۆزو ئەفسانە ..

نەورۆز لە زۆر ڕووەو بە ئەفسانە بەستراوەتەوە، لەم کتێبە

لێکۆڵێنەوەییەش زۆر جار باس لە (ئەفسانە – ئستورە)د□ک□ر□ ، دیاسن لە کتێبەکەی پێشترم لە بارەی مێژووی نەورۆز (نەورۆزی کورد .. لە ئەفسانەوە بۆ بە جیهانی بوون) هەر لە ناو نیشانەکەی ناوی – ئەفسانە – هاتووە ، بەداخەوە تائێستاش لە نێو خەڵک و هەتا بەشێکی زۆر لە ڕۆشنبیرو مامۆستایانی زانکۆش ، تێڕوانینێکی باشیان نییە ، بۆ ئەفسانە ! هەن بە درۆو خەیاڵ و پڕوپوچ و ناڕاستی تێدەگەن ! کەچێ ئەفسانە پێکهاتەیەکی زۆر ڕەهەندەو زیاتر لە مانایەک و شیکردنەوەیەک هەڵدەگرێ ! من لێرە پێ لەسەر بەشە مێژوویی و واقیعیەکەی دادەگرم و خوێندەوار بەم بەشە ئآشنا دەکەم .

ئێمە لە مێژوو و کلتوری میللەتانی کۆن وەک سۆمەر و فیرعەونەکان و یۆنان ، (ئەفسانەی خوداوەندان)مان هەیە ، لەم دەقە ئەفسانەییانە بە پێی ئایینە کۆنەکان ، خوداوەنان کارەکتەری سەرەکی ئەم دەقانەن ، دەقی ئستورەی خوداوندان ، کەچی لە (ئەفسانەی گشتی) خوداوەن بەم ڕەنگ و دەنگ و توانایە بەرچاو ناکەون ، کارەکتەرەکان بریتین لە مرۆڤی ئاسایی و گیان لە بەران و دیوو جنۆکەو هەندێ کاری لە توانا بەدەرو هەندێ کەرەستەی ئەفسانەی ، هەموو ئەمانە پێکەوە هەڵس و کەوت دەکەن و ئەفسانە دروست دەکەن ، لە تەک ئەمانە لە دەقی – ئەفسانە – یی □وداوی بەرچاو- واقیع- ی و مێژوویی هەن و مرۆڤی ئاسایی ڕۆڵی تێدا دەبینن ، ئەمانەش لە شوێنێکی جوگرافی ناسراوو ڕۆژگارو مێژووێکی دیارو لە نێو کۆمەڵگەیەکی بەرچاو دا دەردەکەون ، واتە ئەم بەشە بەشێکی نێو ژیانە بە هەموو ڕەهەندەکانیەوە ، بەڵام ، ئەمانە ت□ک□□□ی □□گەزە ئەفسانەییەکان کراون و بە زمانێکی ئەدەبی و ئەفسانەیی دەگێڕدرێنەوە ؛ هەر بۆیە هەرکاتێ گوتمان ئەفسانە ؛ واتە بەشێکی گرنگی واقیعی و مێژووی لە نیو ئەم ئەفسانەیەدا هەن ! ئەگەر لە نێو کلتوری هەر میللەتێک دەقێکمان کەوتە بەرچاو ، ئەو دەقە پڕ بوو لە (خەیاڵ و فانتازیاو ڕەگەزی ئەفسانەیی) ئەوا ئەو دەقە دەقێکی (خوڕافە – وڕێنە) ییە ! نەک ئەفسانە . هەر بۆیە ئێمە لەم لێکۆڵێنەوەدا ، باسی ئەفسانەی خوداوەنان و ئەفسانەی گشتیمان کردووە ، کە لە نێو هەردوکیان ، بەشێکی گرنگی واقیع هەیە ، کە ڕاستەو خ□ □وداوەکانی بە ژیان پەیوەند دەکات و ڕێگای ئەوەمان بۆ خۆش دەکات ، لەو دەقانە بەدوایی بەشە مێژووییەکەی دا بچین و □وداوو مرۆڤە ڕاستەقینەکان بەسەر بکەینەوە !هەر بۆیە پێمخۆشە خوێندەواری بەڕێز هەرکاتێ وشەی ئەفسانە دەبیسێ ، وا تێنەگات ئەمە هەمووی هەر خەیاڵ و فانتازیایەو بەشە مێژوویی و واقیعیەکەی لە بیر نەکات!

خەڵاتی نەورۆز..

لە سەرەوە چەند جارێک باسی خەڵاتی نەورۆزم کرد ، بە پێویست و گرنگی دەزانم ئێمە میللەتی کورد (خەڵاتی نەورۆز) مان هەبێت ، چۆن ئەمڕۆ هەموو میللەت و وڵاتانێک هەریەکەو خەڵاتێک یان چەند خەڵاتی خۆیان هەیەیەو ساڵانە دەیبەخشێتە ئەوکەس و نێوەندانەی شایستەی خەڵاتن ! چ لەوە جوانترە خەڵاتەکەی ئێمە بە ناوت (خەڵاتی نەورۆز) بێت ، کە نەورۆز کۆنترین جەژن و جیهانیترین جەژنە ، ئەوەتە کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان ، بە هۆی ئەو گرنگیەوە لە (ساڵی ٢٠١٠) ەوە کردوویەتی بە جەژنێکی جیهانی ، با ئەمەش (خەڵاتی نەورۆز) بکەین بە خەڵاتێکی جیهانی و ئەم خەڵاتە بە دیاری و وەک پاداشت ساڵانە لە ناوەوەو لە دەرەوە پێشکەش بەو کەس و نێوەندانە بکەین کە داهێنەرن و شایستەی خەڵاتن .

مەولود ئیبراهیم حەسەن

١٠ / ٣ / ٢٠٢٤ – هەولێر